

Покрајински заштитник грађана Аутономне Покрајине Војводине

Истраживање Покрајинског заштитника грађана - омбудсмана

ПОСТУПАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА У СЛУЧАЈЕВИМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

САДРЖАЈ

УВОД	2
ИЗВЕШТАЈИ ИНСТИТУЦИЈА О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ	4
ПОЛИЦИЈА.....	4
ПРЕКРШАЈНИ СУДОВИ	8
ТУЖИЛАШТВА	10
СУДОВИ – кривично-правни поступак.....	13
ОСНОВНИ СУДОВИ – грађанскоправни поступак.....	15
ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД.....	18
ДОМОВИ ЗДРАВЉА.....	23
ЗАКЉУЧАК	28

УВОД

Покрајински заштитник грађана - омбудсман већ девет година од надлежних институција на територији АП Војводине прикупља податке о насиљу у породици. Без усаглашених евиденција и јединствене или уједначене базе података институција о случајевима насиља у породици, које у Републици Србији, односно АП Војводини још увек не постоје, није могуће свеобухватно сагледавање и праћење овог проблема. Самим тим, доводи се у питање и адекватност, сврсисходност и делотворност предузетих мера у циљу превенције и заштите од насиља у породици. Прикупљајући податке и „полазећи од тога да је насиље у породици кршење људских права, Покрајински омбудсман стално упозорава, пре свега одговорне у институцијама, али и најширу јавност, да због насиља у породици највише трпе жене, деца и старе особе и непрестано указује на то да институције имају обавезу да предузимају све законом предвиђене мере да их заштите”¹.

Настојећи да допринесе ефикаснијем решавању проблема насиља у породици, Покрајински омбудсман подстиче и умрежавање институција и њихово усаглашено деловање, те је, осим прикупљања података од надлежних институција, покренуо и покрајинску Мрежу „Живот без насиља”, а која је након једанаест година од оснивања прерасла у механизам за размену искуства, знања и промовисања добре праксе.

Мрежа „Живот без насиља“

Покрајински омбудсман је, у тренутку када није постојао одговарајући правни оквир, покушао да пронађе практично решење у циљу успостављања сарадње институција и повећане ефикасности у раду и квалитету услуга које институције пружају грађанима и грађанкама које су претрпеле насиље. Тако је на територији АП Војводине почетком 2005. године и успоставио Мрежу „Живот без насиља”. Мрежа већ десет година повезује различите институције (центри за социјални рад, здравствене и образовне институције, локалне самоуправе и организације цивилног друштва, али и полиција, тужилаштво и судови) и омогућава бољу сарадњу и размену информација (на основу потписаног меморандума). У мрежи су активни и покрајински органи, а Покрајински омбудсман као координатор настоји да кроз едукативне активности оснажује институције у мрежи и омогући размену искустава и добре праксе у поступању, што је допринело успостављању партнерства, а током протекле деценије подстицане су и локалне власти да предузимају мере за превенцију насиља у породици и у партнерским односима, пре свега кроз развијање и финансирање услуга социјалне заштите као што су услуге СОС телефона и сигурне куће којих је у Војводини четири².

¹ Десет година Мреже „Живот без насиља“: http://rp.ombudsmanapv.org/attachments/article/117/Mreza_10_godina-A4.pdf

² Десет година Мреже „Живот без насиља“: http://rp.ombudsmanapv.org/attachments/article/117/Mreza_10_godina-A4.pdf

На основу прописа који регулишу поступање институција у случајевима насиља у породици, Покрајински омбудсман за потребе прикупљања података о овој појави израдио је посебне упитнике. Упитници се попуњавају сваке године (почетком године траже се подаци за претходну годину), а по потреби се и мењају, у случајевима промена у оквиру постојећих прописа, усвајања нових правних аката у овој области (нпр. Општег и посебних протокола за поступање институција у случајевима насиља у породици) и актуелних дешавања и активности надлежних органа (нпр. пројекат Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова), тела и организација цивилног друштва.

Највећи проблем, са којим се Покрајински омбудсман приликом оваквих истраживања сусреће од самог почетка, је оглушавање појединих институција на молбе Омбудсмана да се одређени подаци доставе. Јасан увид у стање и праћење овог проблема додатно отежава и то што евиденције које институције воде нису довољно систематичне и међусобно су неусаглашене.

Међутим, резултати истраживања недвосмислено указују на то да број пријављених случајева насиља у породици из године у годину расте, али се починиоцима породичног насиља и даље у већем броју случајева изричу блаже мере и казне. Највећу групу међу жртвама чине жене старости од 30 до 49 година, а починиоци су најчешће мушкарци и то супрузи и бивши супрузи жртава. Имајући у виду податке из центара за социјални рад и домова здравља који указују на то да 80 одсто жртава насиља у породици има децу (половина њих има двоје и више деце), као и податак да се у евиденцијама институција тек од 13 до 19 одсто деце региструју као жртве породичног насиља, поставља се питање да ли и у којој мери деца која нису директне жртве породичног насиља добијају адекватну заштиту.

Пракса и резултати истраживања указују на то да је сарадња институција и њихово усклађено деловање у поступању у случајевима насиља у породици још увек слаба тачка у пружању одговарајуће заштите жртвама породичног насиља.

Почев од 2010. године надлежна министарстава донела су посебне протоколе за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу, а на седници Владе Србије 24. новембра 2011. године донет је и Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима. Општи протокол донет је са циљем да се обезбеди да *свака установа може у складу са својим законским овлашћењима и обавезама да поступа делотворно и целовито и како би жртвама породичног насиља била осигурана дугорочна заштита, а починиоци насиља били адекватно санкционисани*³. На основу резултата истраживања Покрајинског заштитника грађана може се закључити да су протоколи допринели побољшању рада институција, највише у погледу њихове међусобне сарадње, али и да се они не примењују у потпуности и у сваком случају.

³ <http://sigurnakuca.net/upload/documents/LjubicastiTekst.pdf> (стр. 6)

ИЗВЕШТАЈИ ИНСТИТУЦИЈА О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ

ПОЛИЦИЈА

Током 2014. године, Министарство унутрашњих послова (МУП) формирало је посебно одељење за превенцију и сузбијање насиља у породици, које прати, анализира и врши координацију у предметима породичног насиља. Промене у организацији МУП-а усмерене ка специјализацији запослених и посвећивању пажње проблему насиља у породици и насиља према женама одразиле су се на побољшање праксе и ефикасност рада полиције у решавању овог проблема, што потврђују и резултати истраживања Покрајинског омбудсмана за 2015. годину.

У полицијским управама Зрењанин, Кикинда, Нови Сад и Суботица постоје по два координатора за поступање у случајевима насиља у породици⁴. Полицијска управа Сремска Митровица одговорила је да имају 14 координатора, а из Полицијске управе Сомбор није одговорено на ово питање.

Полицијска управа:	Број координатора	Број подкоординатора
Зрењанин	2	5
Кикинда	2	-
Нови Сад	2	35
Сремска Митровица	14	-
Суботица	2	-
Сомбор	?	?
Укупно:	22	40

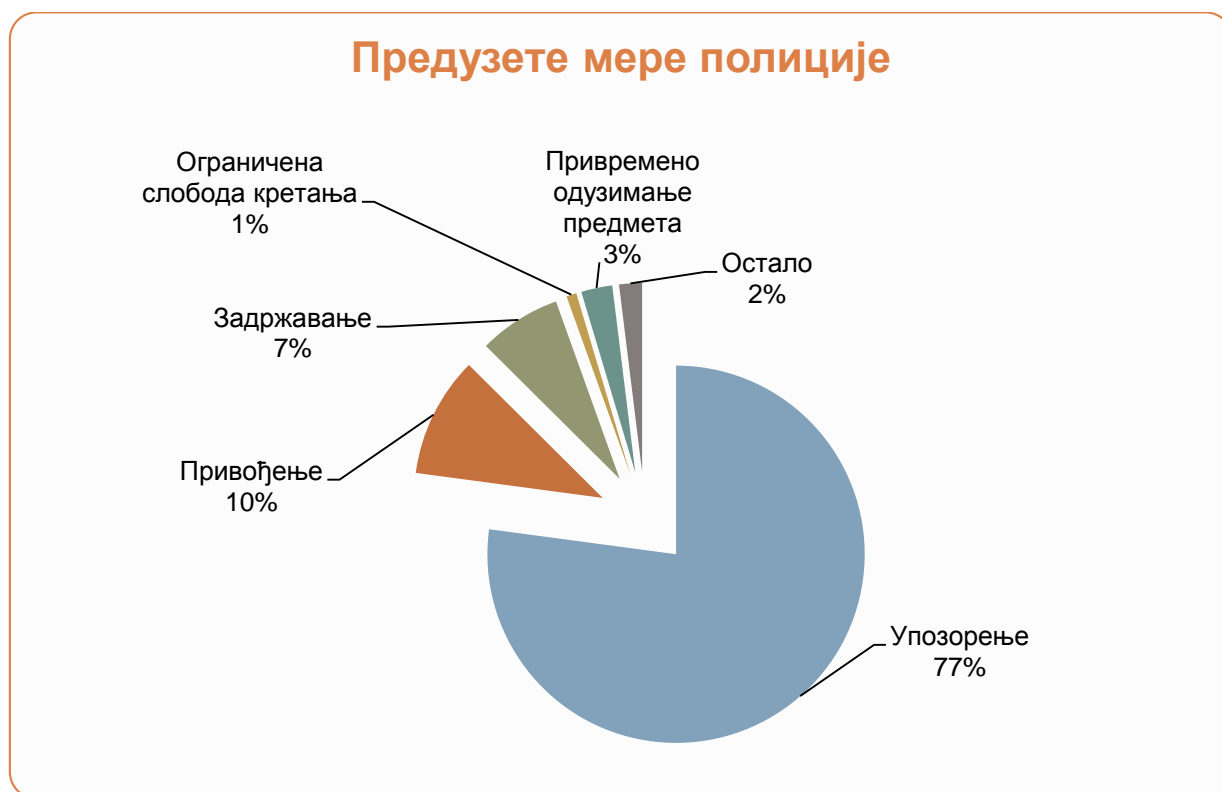
Полицијске управе у седам округа у АП Војводини у 2015. години забележиле су 8133 захтева за пружање полицијске интервенције ради заштите од насиља у породици, што је за 1035 захтева више него претходне године⁵. Овај податак говори о томе да је број евидентираних случајева насиља у породици од стране полиције удвостручен у односу на период до 2014. године. Полицијски службеници су у 2015. години поступали у свим

⁴ Осим координатора, за поступање у случајевима насиља у породици, у Полицијској управи Нови Сад задужено је још 35 подкоординатора, а у Полицијској управи Зрењанин пет подкоординатора.

⁵ Ранијих година укупан број захтева, према подацима које су полицијске управе достављале, кретао се између 4000 и 5000 (у седам полицијских управа број захтева за полицијском интервенцијом 2008. године износио је 4769, следеће, 2009. године - 4822, 2010. године 4315, 2012. године 3427).

пријављеним случајевима насиља сходно својим надлежностима, а само Полицијска управа Нови Сад наводи да у 170 случајева, по изласку на лице места, нису предузимане даље мере. Упозорења су, као и ранијих година, најчешће изричане мере полиције, у 2015. години чак у 77 одсто случајева. Ипак, примећујемо да је то нешто мањи проценат у односу на претходну, 2014. годину у којој је ова мера изречена је у 84 одсто случајева, као и да је у односу на исту годину евидентирано три одсто више извршених радњи привођења.

Графикон 1.

Покрајински омбудсман годинама указује на то да чињеница да су упозорења у великој мери заступљена у пракси полиције може имати озбиљне и опасне последице. Пошто је за породично насиље карактеристично понављање и појачавање насиља током времена, строже мере и казне у најранијим фазама, односно већ при првом интервенисању полиције, дале би боље резултате и смањиле учесталост и суровост насиља. Посебно треба имати у виду и то да жене често доживе неколико случајева злостављања од партнера пре него што одлуче да их пријаве.⁶

Полиција је 2015. године поднела 1174 захтева за покретање прекршајног поступка (131 више него претходне године) и 1512 кривичних пријава (160 више него 2014. године). Од укупног броја прекршајних пријава, само 14 (пет у Суботици и девет у Кикинди) су биле пријаве због кршења прописа о оружју, остале су евидентирание као пријаве због кршења реда и мира. Када је реч о кривичним пријавама 76 одсто њих односи се на случајеве у

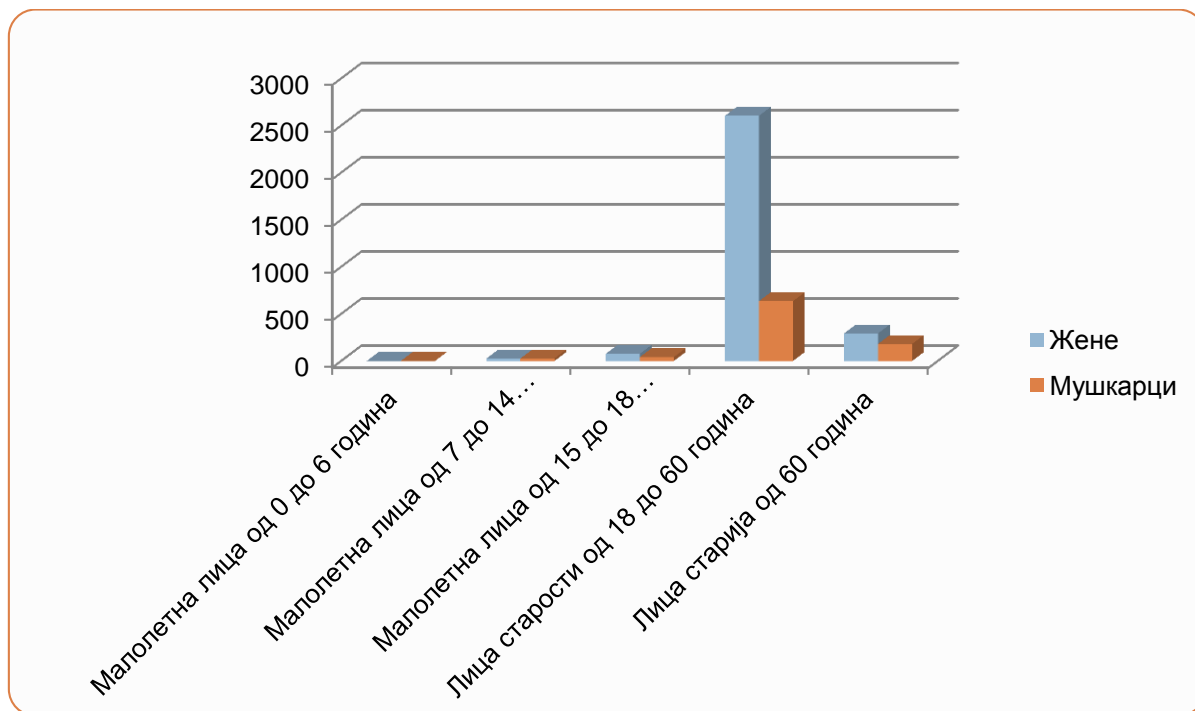
⁶ http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hr.pdf

којима је жена жртва насиља, 17,5 одсто на случајеве када су малолетна лица жртве, а шест одсто на друге случајеве.

Према подацима свих полицијских управа у Војводини, као жртве насиља у породици током 2015. године евидентирано је 2997 особа женског и 884 особе мушког пола⁷. Подаци полиције о броју жртава насиља у породици су забрињавајући, будући да је у односу на 2014. годину, број жена жртава порастао за чак 72,6 одсто, а број жртава мушког пола више него двоструко. Ови подаци су вишезначни. Имајући у виду промене у организацији рада полиције, овај податак може бити и показатељ да је тек 2014/2015. године регистрован број случајева насиља у породици приближнији реалном стању. Са друге стране, овај податак може указивати и на то да се насиље у породици чешће пријављује него раније што може бити резултат укупних друштвених и институционалних активности.

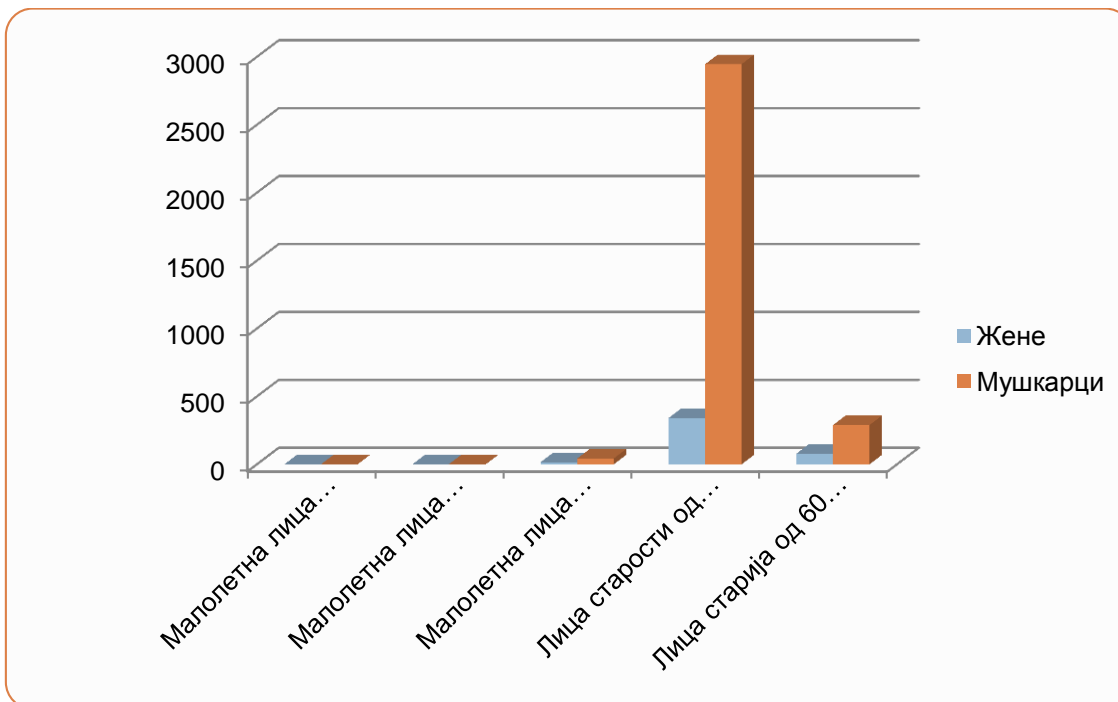
Када је реч о односу броја жртава и починилаца насиља ситуација је слична оној у претходним годинама - број жена жртава је три до четири пута већи од броја жртава мушког пола (поредићи податке из године у годину), а починиоци породичног насиља у 88 до 92 одсто случајева су мушкарци најчешће у статусу супруга, бившег супруга и ванбрачног партнера/бившег ванбрачног партнера.

Графикон 2. Старосна и полна структура жртава насиља

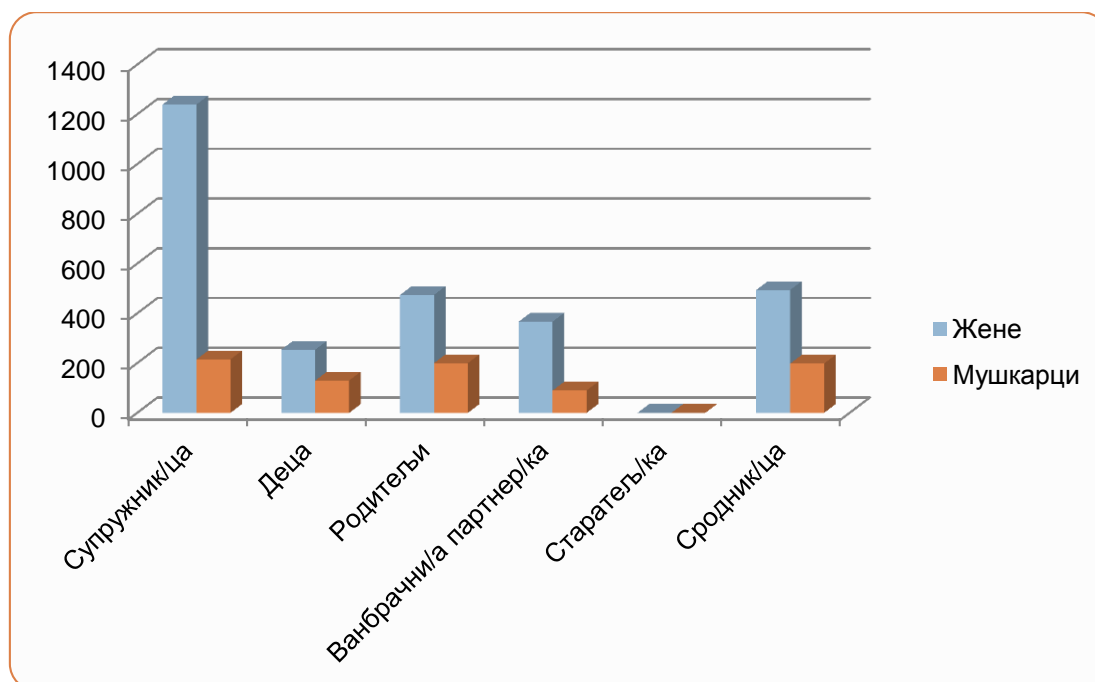
⁷ Број жртава женског пола старијих од 18 година је 2896, а мушког пола 816.

Графикон 3. Старосна и полна структура починилаца насиља

Међу жртвама су у највећем броју супруге и ванбрачне партнерке. Подаци претходних истраживања Покрајинског омбудсмана указивали су на то да су међу мушкарцима најчешће жртве они у улогама очева и синова. Међутим, према подацима из 2015. године, не уочава се значајнија разлика у броју жртава мушког пола са различитим статусом у породици.

Графикон 4. Број и статус жртава насиља

ПРЕКРШАЈНИ СУДОВИ

За разлику од 2014. године, када је свих 12 прекршајних судова са територије АП Војводине доставило податке, 2015. године упитник је попунило девет прекршајних судова при чему напомињемо да је Прекршајни суд у Вршцу доставио непопуњен упитник⁸. Ови судови евидентирали су укупно 754 захтева за покретање прекршајног поступка (захтеве је подносила полиција, осим у 2 случаја када је то учинило Основно јавно тужилаштво у Руми).

Покренуто је 720 прекршајних поступака с елементима насиља у породици (95 одсто у односу на укупан број захтева за покретање прекршајног поступка, што је за четири одсто мање него 2014. године). Подсећамо на то да је 2008. године овај проценат износио је 93 одсто, а 2010. године био је 90 одсто.

Прекршајни судови изrekli су укупно 554 пресуде, а 70 одсто пресуда су осуђујуће (2014 године било је 72 одсто осуђујућих пресуде, 2008. године 78 одсто, а 2010. године чак 86 одсто осуђујућих пресуда). Пошто се број судова за прекршаје који су достављали податке Покрајинском омбудсману разликује из године у годину, није целисходно да се на основу непотпуних података изводе поређења и закључци.

Графикон 5.

Прекршајни судови по правилу изричу новачане казне - 98 одсто свих казни у 2015. години.

⁸ Суботица, Нови Сад, Сомбор, Бечеј, Панчево, Рума, Вршац, Кикинда, Зрењанин

Графикон 6.

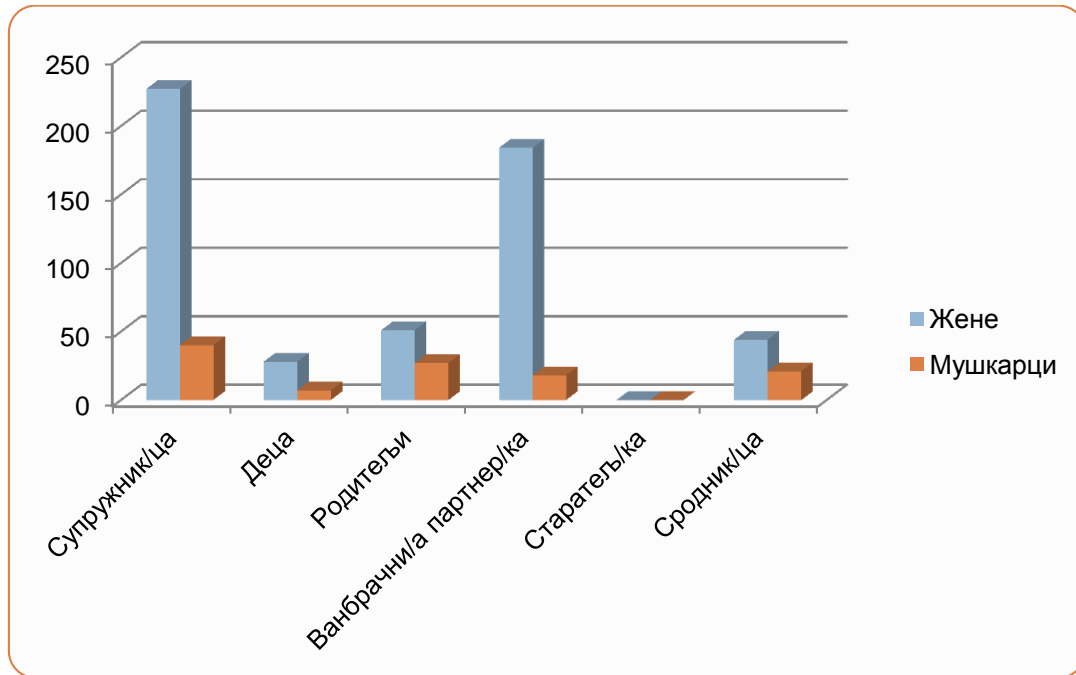
Заштитне мере изричу се ретко, а у 2015. години изречено их је укупно 10 и то: једна мера обавезног лечења од алкохолизма (Прекршајни суд у Сомбору), једна мера забране приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја (Кикинда) и осам мера одузимања предмета (једна у Бечеју и седам у Зрењанину).

Прекршајни судови достављају пресуде полицији, али не и центрима за социјални рад⁹. У објашњењима прекршајних судова у Зрењанину и Руми, полицији као подносиоцу захтева за покретање прекршајног поступка се обавезно доставља пресуда, док се центру за социјални рад пресуда доставља само у изузетним случајевима, односно уколико је суд малолетном прекршиоцу изрекао неку меру која је предвиђена Законом о прекршајима и где је предвиђена активна улога органа старатељства.

Евидентирано је укупно 675 жртава породичног насиља, а особе женског пола чине 79 одсто укупног број жртава (једино је Прекршајни суд у Зрењанину доставио податак о броју жртава са инвалидитетом – укупно пет жена). Као и претходних година, према подацима прекршајних судова највише жртава породичног насиља је међу онима у улози супруге и ванбрачне партнерке.

⁹ Само су прекршајни судови у Бечеју и Кикинди навели да и центрима достављају пресуде.

Графикон 7. Статус жртава насиља

ТУЖИЛАШТВА

Према подацима које је доставило осам (од четрнаест) основних јавних тужилаштава на територији АП Војводине, 2015. године евидентирано је укупно 1535 кривичних пријава, а покренуто 1014 поступака. У поређењу са подацима из претходних година, уочава се да расте број кривичних пријава, али док су подаци закључно са 2010. годином указивали на тенденцију повећања броја покренутих кривичних поступака, у 2011. и 2014, па и у 2015. години забележено је смањење броја покренутих кривичних поступака у односу на број евидентираних кривичних пријава¹⁰.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Број кривичних пријава	926	1041	1143	1053	1238	1535
Број покренутих кривичних поступака	913	690	868	851	738	1014
Процент покренутих кривичних поступака у односу на број кривичних пријава	98,6%	66,3%	75,9%	80,8%	59,6%	66,06%

¹⁰ Треба имати у виду да од почетка прикупљања података о насиљу у породици, а посебно у периоду реформи правосудног система, нису све институције правосудног система достављале податке. Ова чињеница отежава праћење праксе ових институција када је о насиљу у породици реч, као и извођење закључака о постојању одређених промена у њиховом раду и разлозима могућих одступања (2010. и 2012. године податке је доставило осам тужилаштава, 2012. године - осам, 2013. год. – пет тужилаштава, 2014. год. – шест тужилаштава).

Покрајински омбудсман је 2010. године извештавао о томе да се, у односу на 2007. и 2008. годину, скоро удвостручио број кривичних пријава које су поднеле жртве породичног насиља.¹¹ Покрајински омбудсман је оценио овај податак значајним и уз претпоставку да пораст броја поднетих пријава указује на то да су грађани и грађанке осетљивији да препознају насиље и охрабрени да исто пријаве, закључио да ће праћење праксе институција допринети стварању јасније слике о томе да ли се враћа поверење у институције. Четири године касније, 2014. године, број кривичних пријава које су поднеле жртве насиља у породици се смањио (177 пријава, односно 14% укупног броја кривичних пријава), а истовремено је повећан број пријава које је поднела полиција (83% укупног броја кривичних пријава). Само један одсто захтева тужилаштвима за покретање кривичних поступака поднели су органи старатељства. У 2015. години, није било значајнијих промена – 12 одсто укупног броја кривичних пријава поднеле су жртве породичног насиља, 83 одсто су пријаве полиције, а четири одсто пријаве центра за социјални рад.

Само су основна тужилаштва у Зрењанину и Кикинди 2015. године покренула поступке због кршења мера заштите од насиља у породици и то у укупно 25 случајева (2014. године само је ОЈТ Зрењанин покренуло шест оваквих поступака, док су 2010. године то чинила и друга тужилаштва када је покренуто 18 поступака).

Према подацима тужилаштва, у 2015. години изречено је 440 пресуда у вези са насиљем у породици, а чак 94 одсто чине осуђујуће пресуде (2010. године било је 91 одсто осуђујућих у односу на укупан број пресуда, а 2014. године 88 одсто).

Графикон 8.

¹¹ У 2007. години жртве су поднеле 158, а у 2008. години 195 кривичних пријава, док је 2010. године било 303 (33% укупног броја кривичних пријава)

Међу изреченим кривичним санкцијама, као и ранијих година, највише је било условних осуда – 66 одсто (2010. године забележено је 74 одсто условних у односу на укупан број санкција, а казне затвора износиле су 22 одсто свих изречених санкција, а 2014. године условне осуде чиниле су чак 80 одсто укупног броја изречених санкција).

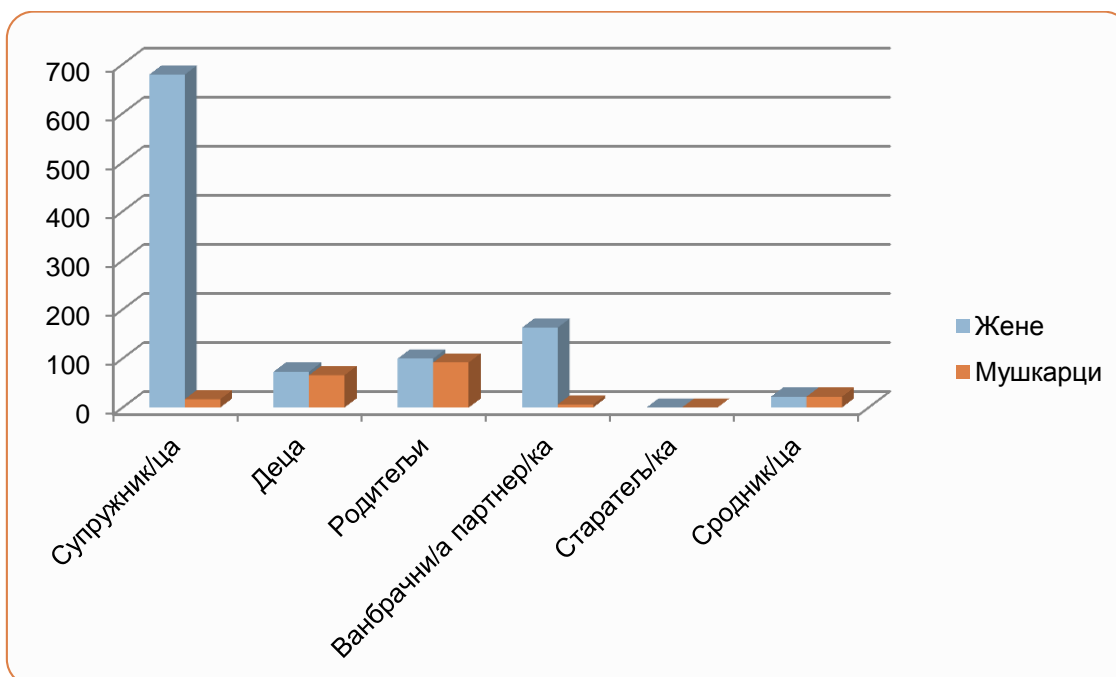
Графикон 9.

Овлашћење тужиоца за одлагање кривичног гоњења у случају кривичног дела насиља у породици користе сва тужилаштва, а у 2015. години ово овлашћење искоришћено је у укупно 197 случајева. По питању примене начела опортунитета код кривичног дела насиља у породици Покрајински заштитник грађана је става да је његову примену потребно ограничити из више разлога. Реаговање институција па тиме и правосудног система треба да има за циљ санкционисање оног ко чини насиље, али и изражавање друштвене осуде за учињено кривично дело. Такође, жртве породичног насиља, пре свега жене и деца, треба да имају поверење у институције које треба да пруже заштиту и подршку. Одлагањем кривичног гоњења починиоца насиља у породици, напротив, шаље се порука да за насиље у породици држава има одређени ниво толеранције и умањује се одговорност починиоца за почињено кривично дело. Управо због тога што починиоцу и јавности није послата недвосмислена порука да је сваки облик насиља недопустив и да је за њега одговоран искључиво онај ко га је починио, примена овог начела код кривичног дела насиља у породици може да доведе не само до угрожавања безбедности жртава, него и до неделотворног кажњавања починилаца насиља, па чак и до ескалације насиља. Напослетку, примењивањем начела опортунитета не узима се у обзир специфичност родно заснованог насиља, односно насиља у партнерским односима, као неједнаког односа моћи и примене контроле од стране насилника, што би требало посебно узети у обзир при разматрању природе дела.

Када је реч о жртвама и починиоцима породичног насиља, према подацима добијеним од тужилаштва, особе женског пола су у 2015. години чиниле 83 одсто укупног броја жртава, а починиоци су у 91 одсто случајева особе мушког пола и то углавном супрузи или ванбрачни партнери жртава. Малолетна лица чине само пет одсто укупног броја жртава, док ниједно малолетно лице није евидентирано као починилац насиља у породици. Имајући у виду податке центара за социјални рад, према којима чак око 80 одсто жртава насиља у породици има децу, може се закључити да институције, у овом случају тужилаштва, не препознају децу као жртве насиља у породици, изузев у случајевима када насиље није извршено непосредно над њима.

Графикон 10. Породични статус жртава насиља

СУДОВИ – кривично-правни поступак

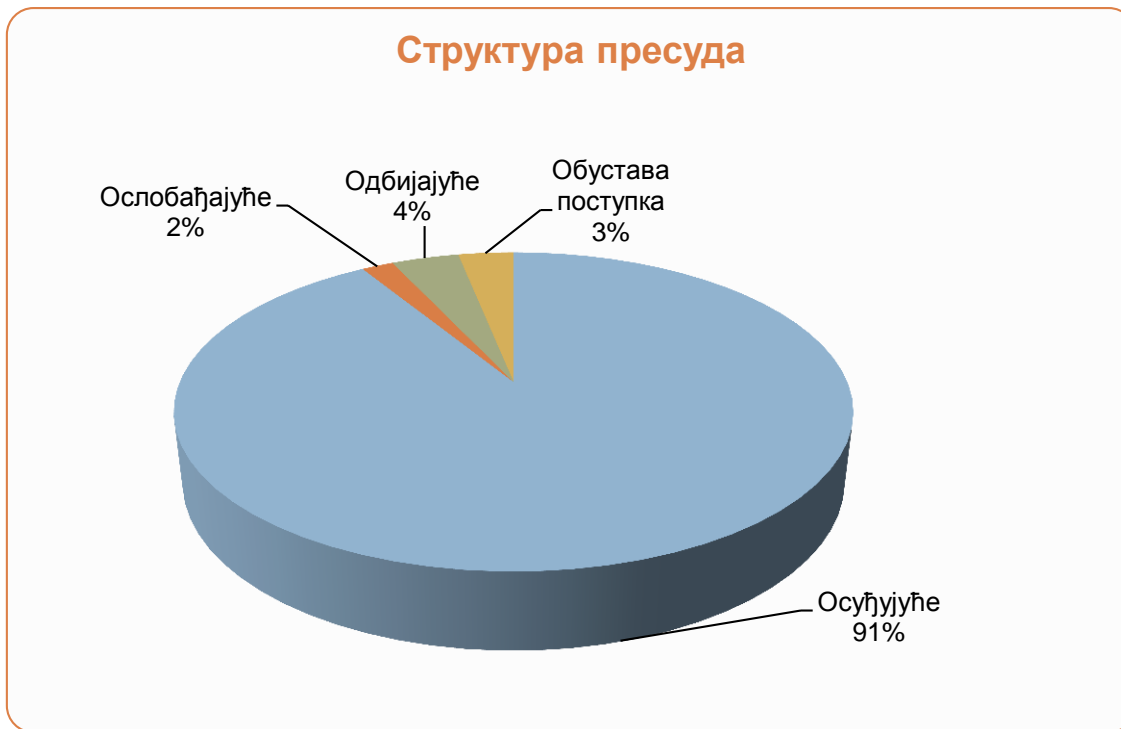
Податке о кривичним поступцима доставило је седам¹² (од петнаест) основних судова на територији АП Војводине који су евидентирали укупно 528 оптужница (у 2014. години осам судова евидентирало је 257 оптужница; 2013. године податке је доставило само четири суда, када је забележено 295 оптужница и оптужних предлога). Дакле, у односу на 2014. годину број поднетих оптужница је удвостручен.

Када је реч о пресудама, ситуација се није значајније мењала, тако да осуђујуће чине 91 одсто укупног броја пресуда (2014. године забележено је 86 одсто осуђујућих у односу на укупан број пресуда). Најчешће су изрицане условне осуде – 61 одсто укупног броја санкција. У 2014. години уочена је промена у односу на претходне године у виду повећања броја изречених казни затвора, а 2015. године овај тренд је настављен. Више од трећине (35 одсто) укупног броја изречених санкција су казне затвора (у 2008. их је било

¹² Кикинда, Зрењанин, Суботица, Нови Сад, Вршац, Сремска Митровица, Панчево

11%, у 2010. години 20%, а 2014. године 29 одсто). Пошто се подаци судова и тужилаштва готово у потпуности подударају, намеће се закључак да институције с више пажње и адекватније приступају евидентирању случајева породичног насиља, али и да се казнена политика поопштрава.

Графикон 11.

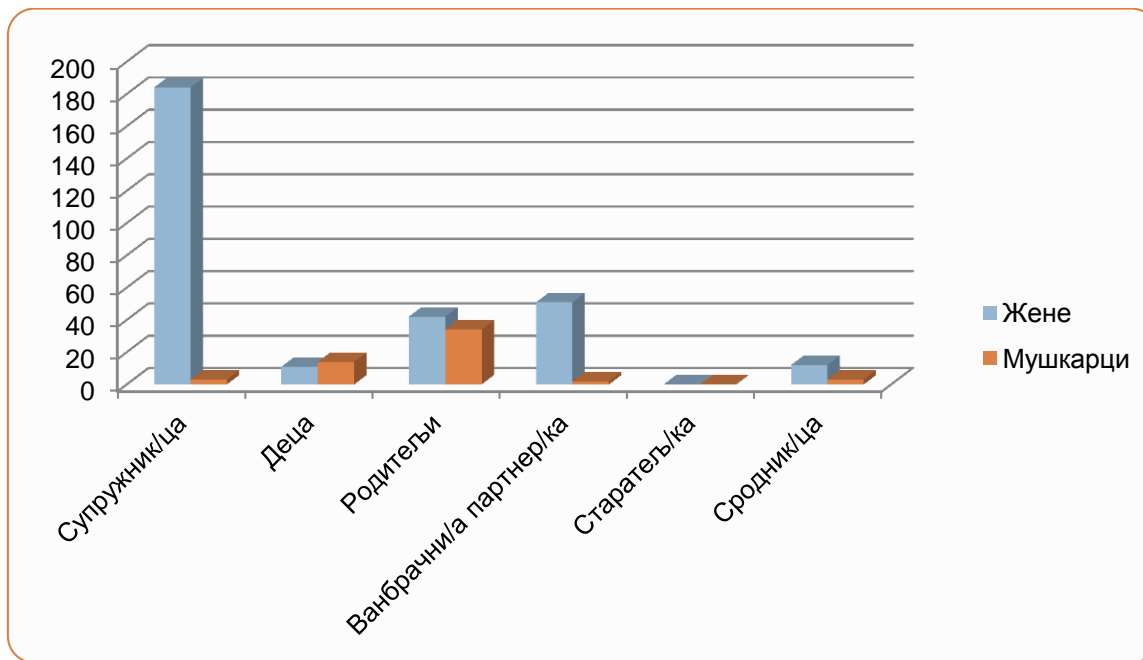

У 2015. години 68 пута је изречена мера лечења од алкохолизма, што је 66 одсто свих изречених мера безбедности. Према достављеним подацима, није било јавно објављених пресуда.

Судови наводе да од пријема кривичне пријаве до првог рочишта прође највише два до три месеца, док судски поступци трају између петнаест дана и једне године и то било да је реч о насиљу над малолетним лицима, било да је реч о насиљу над одраслом особом у породици.

Жртве породичног насиља у највећем броју случајева су особе женског пола – 86 одсто укупног броја жртава и то, пре свега, оне у улогама супруге и ванбрачне партнерке. Као и према подацима тужилаштва, малолетна лица чине 5 одсто укупног броја жртава насиља у породици, док их међу починиоцима нема.

Графикон 12. Породични статус жртава насиља

ОСНОВНИ СУДОВИ – грађанскоправни поступак

У парничном поступку седам судова који су доставили податке евидентирали су укупно 355 поднетих тужби у вези с насиљем у породици, од којих је 12 одбијено, 3 одбачено и чак 62 повучене¹³. Тужбе су у 80 одсто случајева поднеле жртве, органи старатељства у 13, тужилаштва у четири одсто случајева, а законски заступник жртва у три одсто случајева.

Изречене су 274 мере заштите, а као и ранијих година највише се изричу мере забрана даљег узнемиравања члана породице, забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености и забрана приступа у простор око места становања или рада члана породице, док се мера налог за иселење изриче ређе – 11 одсто случајева, а мера налога за уселење уопште и не изриче или тек у око 1% случајева.

Када је реч о мерама заштите, према подацима судова у 2015. години није било тужби у вези с насиљем у породици за престанак ових мера. Суд у Кикинди наводи да контролу извршавања и спровођења изречених мера заштите спроводе полиција и центар за социјални рад, судови у Новом Саду и Сремској Митровици наводе да ову контролу спроводи искључиво центар за социјални рад, а судови у Зрењанину, Вршцу и Панчеву да ову контролу нико не врши.

Судови пресуду одмах по правноснажности достављају центру за социјални рад.

¹³ Резултати досадашњих истраживања Покрјинског заштитника грађана – омбудсмана говоре да од укупног броја поднетих тужби, око 20 одсто тужби буде повучено.

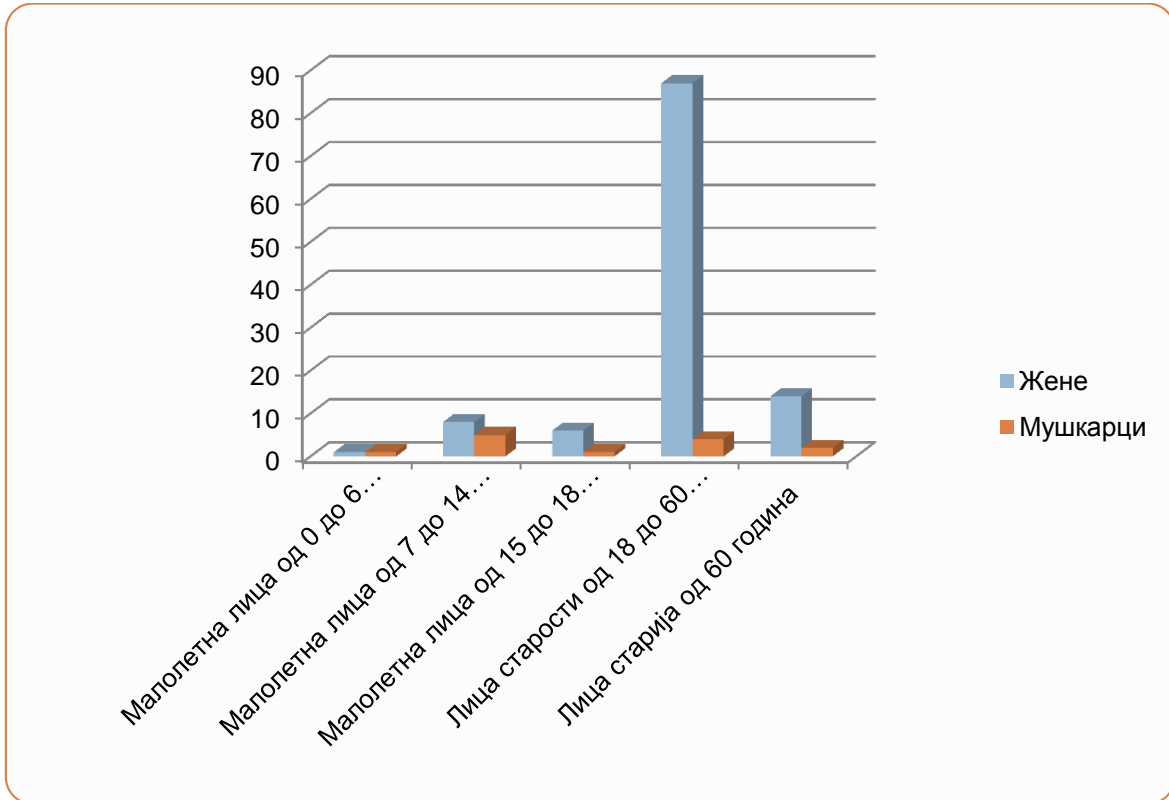
Графикон 13.

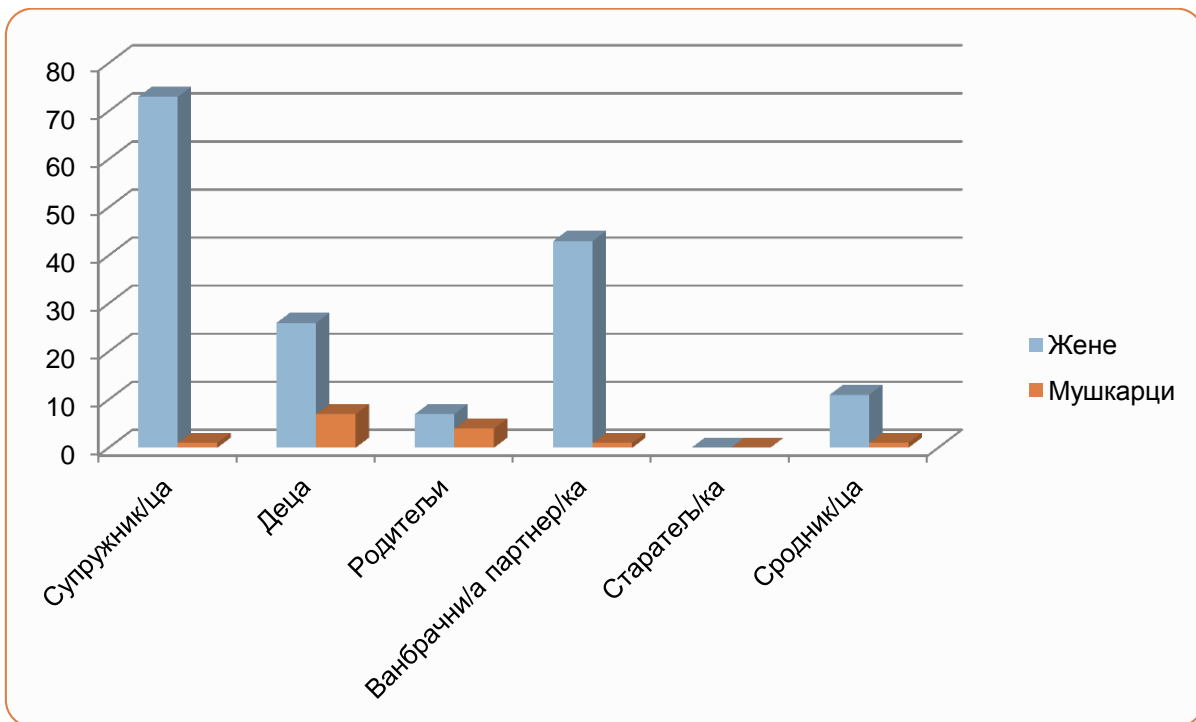
Према подацима судова у предметима грађанско-правног поступка, међу жртвама породичног насиља је највише жена које су супруге починилаца насиља, а деца су жртве породичног насиља у 19 одсто случајева. Имајући у виду то да, према подацима тужилаштва и судова у области кривично-правне заштите, малолетне жртве насиља у породици чине пет одсто укупног броја жртава, закључујемо да се заштита деце чешће тражи у грађанско-правном поступку. Претпостављамо да је то случај из разлога што се кроз грађанско-правни поступак остварује право на мере заштите од насиља у породици, док је гоњење учинилаца кривичног дела када се као оштећени појављује дете много ређе¹⁴.

¹⁴ Видети стране 19 и 29 Истраживања.

Графикон 14. Структура жртава насиља према узрасту и полу

Графикон 15. Породични статус жртава насиља

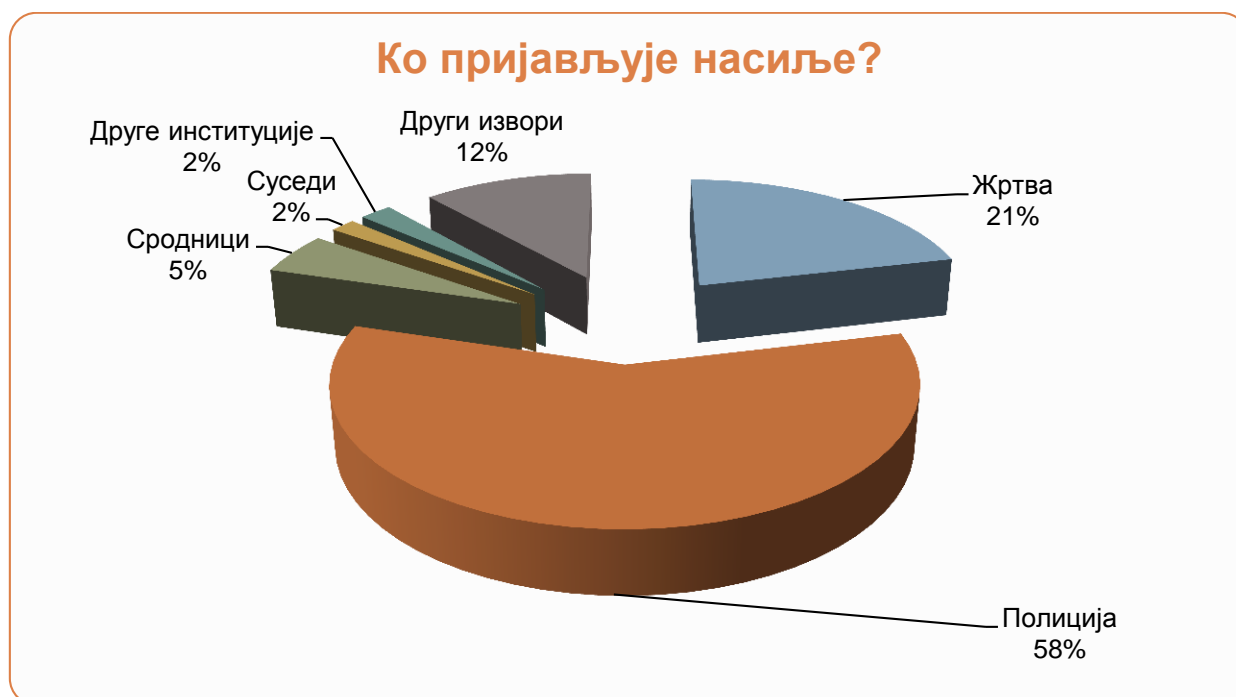

ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Према подацима 38 од 45 центара за социјални рад, забележено је 3110 обраћања због насиља у породици (2014. године 32 центра за социјални рад евидентирала су укупно 1472 случаја насиља у породици), а поновљено насиље евидентирано је у 477 случајева. Уз то, 2452 обраћања евидентирана су први пут.

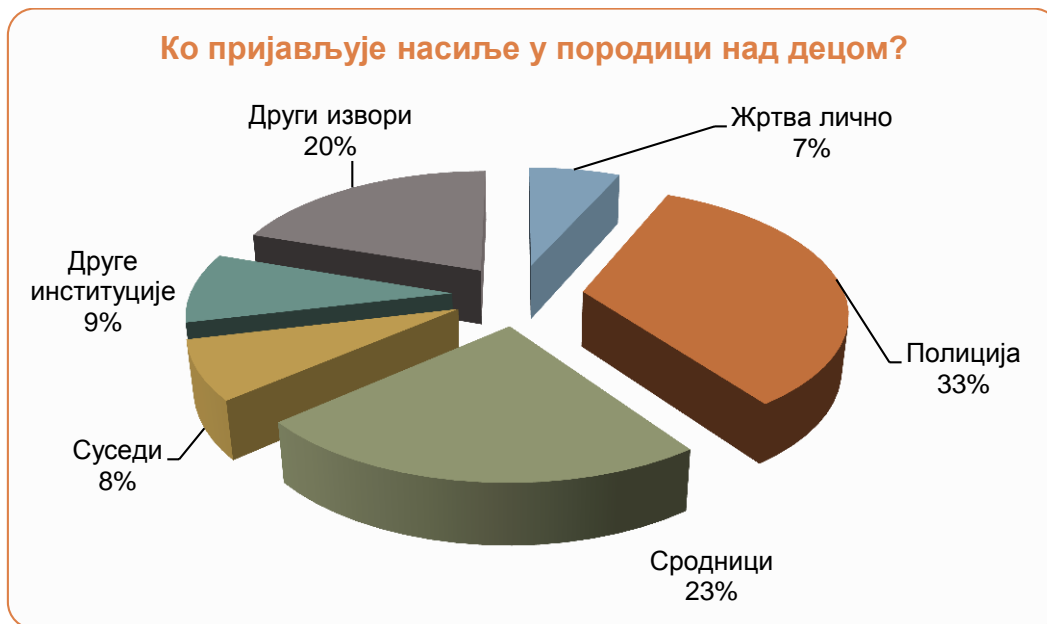
У односу на претходне године, 2014. године дошло је до промене - већину случајева насиља центрима је пријављивала полиција (590 пријава), а не жртве (433 пријаве). Ово је настављено и у 2015. години и разлика у броју пријава од стране полиције и саме жртве је још уочљивија - полиција је пријавила 1930 случајева насиља у породици, а 708 жртава се центру обратило директно.

Графикон 16.

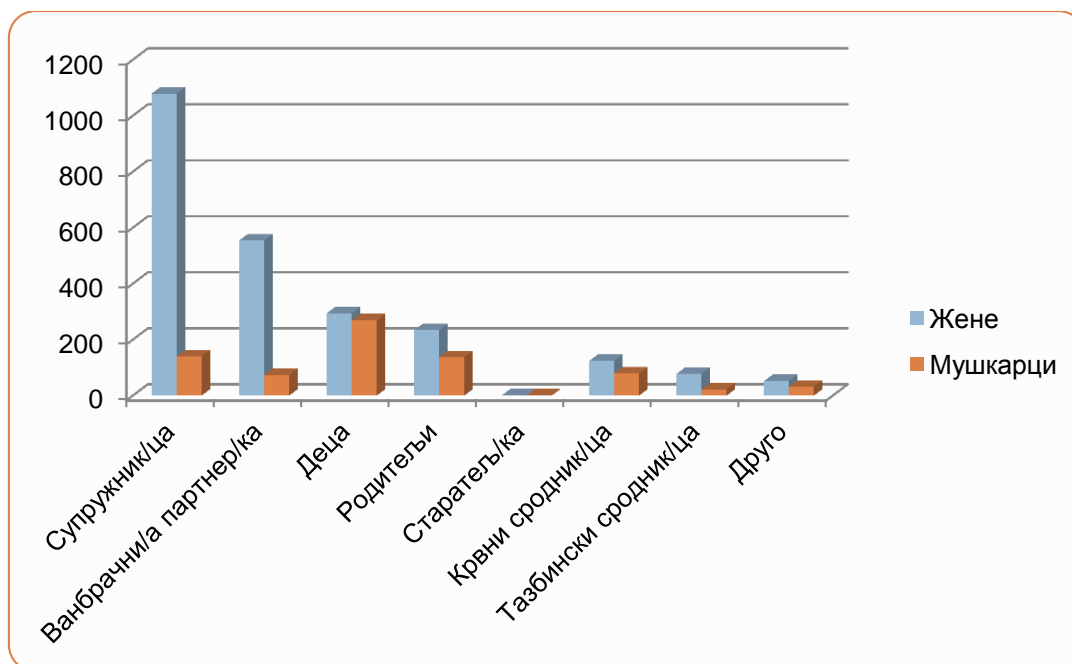
Када је реч искључиво о пријавама за насиље над децом у породици, највише пријава поднела је полиција, а затим сродници. Друге институције, нпр. образовно-васпитне и здравствене установе, ретко пријављују центрима за социјални рад насиље над децом у породици - само у девет одсто укупног броја пријава.

Графикон 17.

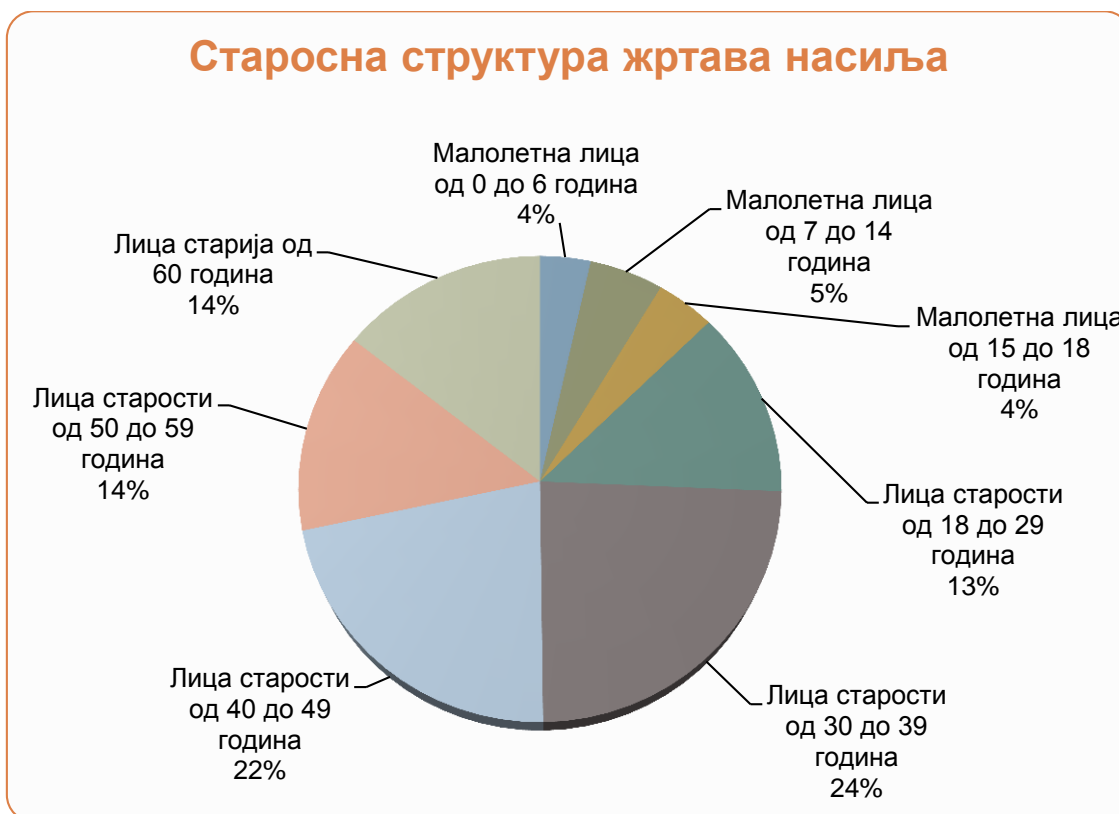
Особе женског пола старије од 18 година чине 67 одсто укупног броја жртава насиља у породици. Трећину укупног броја жртава чине жене у улогама садашње или бивше супруге. Овај податак не разликује се значајније од података из ранијих година. Садашње или бивше ванбрачне партнерке чине 17 одсто укупног броја жртава. Истовремено, мушкарци старији од 18 година чине тек 15 одсто укупног броја евидентираних жртава насиља у породици. Укупно 44 одсто од тог броја мушкараца насиље у породици доживело у улогама садашњег или бившег супруга, односно ванбрачног партнера.

Графикон 18. Статус жртава насиља

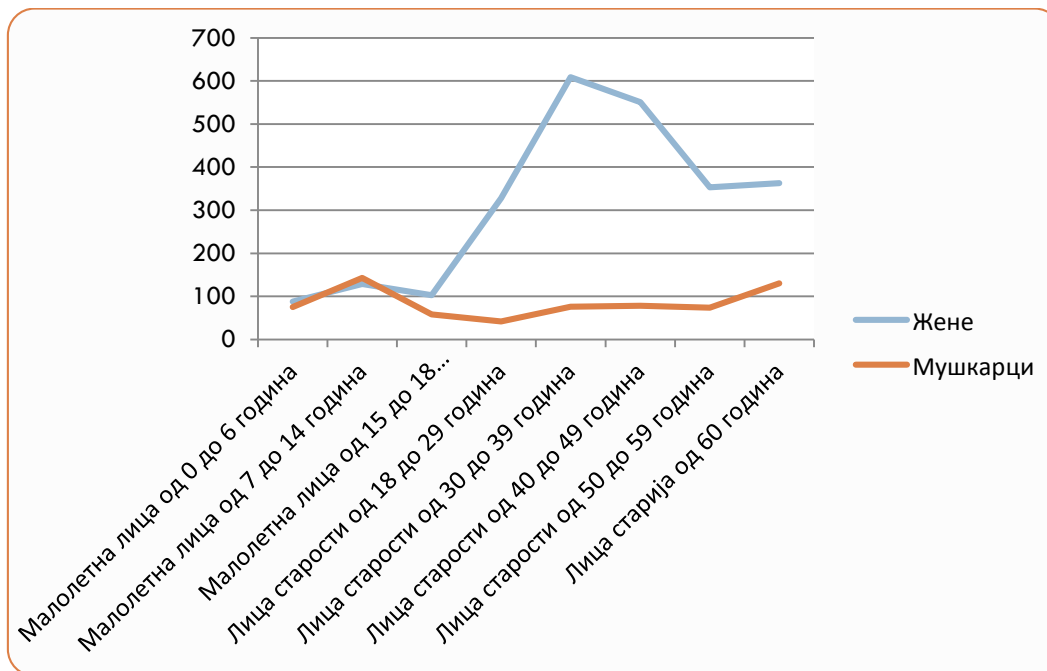

Ранијих година, једнако као и 2015. године, међу жртвама породичног насиља преовлађивале су особе узраста од 30 до 49 година. Евидентирани број деце жртава насиља у истом периоду креће се између 13 и 20 одсто укупног броја жртава, изузев током 2014. године, када је забележено да малолетна лица чине 31 одсто укупног броја жртава насиља у породици. Тренд пораста евидентираних случајева насиља над децом, међутим, у 2015. години није настављен, те резултати истраживања указују на то да малолетна лица чине око 13 одсто жртава породичног насиља. Малолетна лица су уједно и једина подгрупа међу жртвама насиља у породици где су жртве различитог пола подједнако заступљене. Из података центара за социјални рад произлази и то да око 80 одсто жртава породичног насиља има децу, а скоро половина њих има двоје и више деце. На основу ових података може се закључити да центри за социјални рад не евидентирају децу као секундарне жртве насиља, што значи да је стварни број деце жртава насиља далеко већи од оног који су регистровале институције. Самим тим, поставља се питање да ли и у којој мери деца која нису непосредне жртве насиља у породици добијају одговарајућу породично-правну заштиту.

Графикон 19.

Графикон 20. Старосна и полна структура жртава насиља

Када је реч о образовном статусу жртава, подаци за 2015. годину се подударају са онима из претходних година, а међу њима највише је особа средњег и основног образовања. Такође, резултати који се годинама понављају, без обзира на то колико и који центри за социјални рад учествују у истраживању су да је око 60 одсто жртава незапослено, а да је нешто више од половине (56 одсто) жртава из градских средина.

Графикон 21.

У 1446 случаја затражена је психолошка помоћ, правна помоћ у 972 случаја, а смештај у 255 случајева. Центри су навели да су полицији пријавили 987 случајева породичног насиља, али не и због чега нису пријавили све случајеве. Најчешће пружане услуге су саветодавни рад (2032), интервенција и посредовање код других институција (1354) и излазак на терен (1295).

На основу Породичног закона процесуирано је 238, у кривичном 615, а 364 случаја у прекршајном поступку. Примећујемо да центри извештавају о већем броју кривично и прекршајно процесуираних случаја него што је то било ранијих година, док је број случајева у којима су тражене мере заштите на основу Породичног закона скоро непромењен.

У 2015. години забележено је значајно повећање свих облика породичног насиља у односу на 2014. и раније године (уз ограду да је податке доставило седам центара више него годину дана раније). Врећање, дрско, безобзирно и злонамерно понашање у 2015. години евидентирано је у 1891 случају породичног насиља, физичко насиље забележено је у 1552, претње убиством или наношењем телесних повреда у 811, сексуално насиље у 68, а ограничавање слободе кретања и комуницирања са трећим лицима у 229 случајева. Број случајева физичког и психичког насиља је скоро удвостручен, а број случајева социјалног насиља – ограничавање слободе кретања и комуницирања с трећим лицима чак је пет пута већи него 2014. године.

Графикон 22.

Центри за социјални рад организовали су у 2015. години укупно 96 конференција случаја. На овим конференцијама најчешће су присуствовали представници полиције,

домо́ва здравља и парничних судова. Било је осам конференција случаја које су организовале друге установе, најчешће образовне. Овај приступ решавању проблема насиља у породици оцењен је као користан и добар. Међутим, неки центри наводе да је сазивање конференције понекад отежано због немогућности да се одреди време/датум састанка који би одговарао свим институцијама.

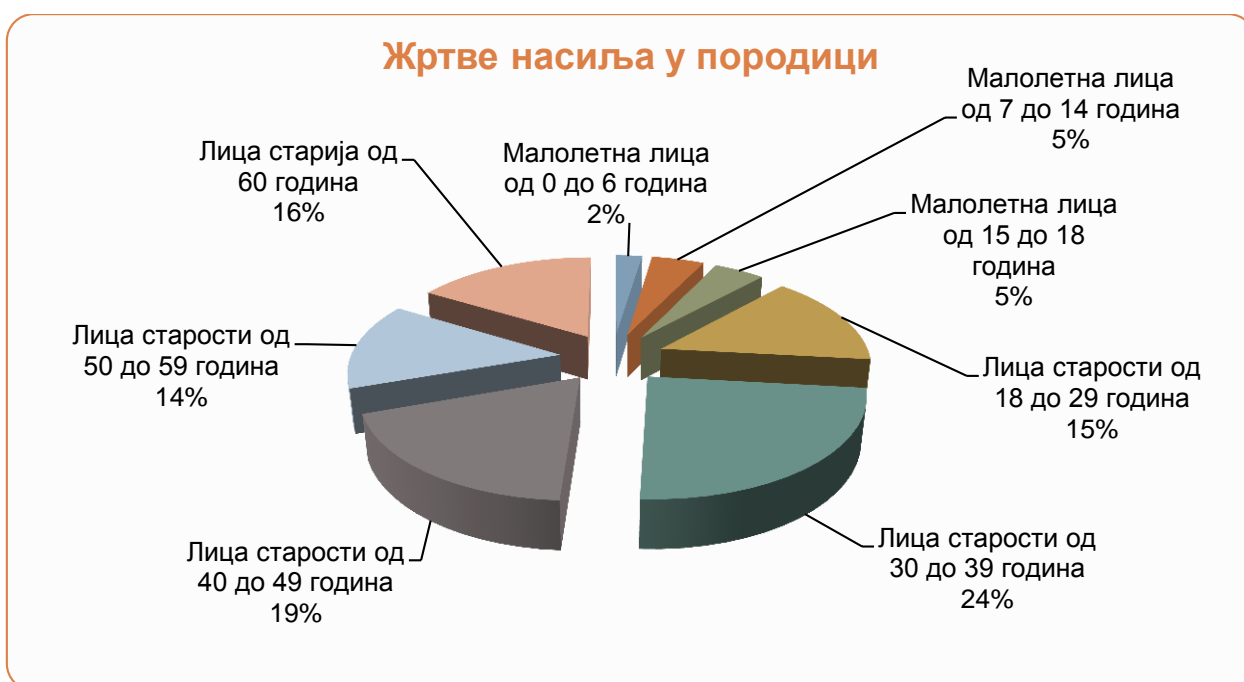
У вези са питањем да ли друге надлежне институције и установе достављају повратне информације центрима за социјални рад, 26 центара потврдило је да полиција редовно доставља информације, 17 центара је одговорило да основни суд доставља информације, четири центра су потврдила да добијају информације од тужилаштва, а само два да им и судови за прекршаје достављају пресуде. Истовремено, 16 центара је потврдило да надгледају извршење мера заштите које је изрекао суд, мада се наводи да ингеренције у вези са контролом извршења мере за насиље у породици нису јасно дефинисане и да центри немају обавезу да то раде.

ДОМОВИ ЗДРАВЉА

У 42 дома здравља (који су доставили одговоре на упитник) евидентирано је 554 случајева породичног насиља над женама, а пацијенткиње су саме пријавиле насиље у 92 одсто од наведеног броја. Лекари су посумњали на насиље у 147 пријављених случајева.

Жене у старосној доби између 30 и 39 године, као и према подацима центара за социјални рад, чине 24 одсто укупног броја жртава, а 77 одсто укупног броја жртава има децу. Међу жртвама било је девет трудница, 122 жене са хроничним болестима, три жене са инвалидитетом и 74 малолетна лица. Починиоци су у 74 одсто случајева мушкарци у партнерском односу са жртвом (45 одсто – супруг, 6 одсто – бивши супруг, 19 одсто – ванбрачни партнер, 4 одсто – бивши ванбрачни партнер).

Графикон 23.

Као и према подацима центара за социјални рад, психичко насиље је најзаступљенији облик насиља у породици – евидентирано је укупно 859 случајева вређања, застрашивања, претњи, забрана. Физичко насиље се догодило у 472 случаја, а телесне повреде су евидентирани у 348 случајева. У 31 случају злостављање је почело или се појачавало за време трудноће. Забележено је и укупно пет случајева занемаривања детета, као и податак да су деца била изложена претњама и насиљу у 103 случаја. Имајући у виду да су домови здравља евидентирали укупно 74 малолетна лица као жртве насиља у породици, а навели податак да су деца била изложена претњама и насиљу у 103 случаја, то може значити да 29 малолетних лица за која су домови здравља имали сазнања да трпе насиље нису евидентирани као жртве породичног насиља, или да је евидентирано више случајева насиља над истим малолетним лицем.

Графикон 24.

У обрасцима за евидентирање насиља који су предвиђени Посебним протоколом Министарства здравља за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу су забележена 57 случајева претње или употребе оружја, што је дупло више него претходне године (22 случаја према подацима 33 дома здравља). У 26 одсто укупног броја евидентираних случајева насиља према женама у породици постоје подаци или знаци о повређивању у прошлости, а у 42 одсто случајева пацијенткиње дају податке о томе да су у прошлости биле повређиване. Медицински подаци који могу бити повезани с насиљем у породици, а који се често срећу код пацијенткиња које су претрпеле насиље су поремећаји спавања, главобоље, анксиозност и нервоза.

Процена ризика урађена је у 381 случају, а у 151 од укупног броја случајева током времена се, према процени лекара, повећавала учесталост и озбиљност насиља које су претрпеле.

ПОСТУПАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА У СЛУЧАЈЕВИМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Домови здравља у Ади, Бачкој Тополи, Панчеву и Старој Пазови навели су да не обавештавају полицију о сваком случају евидентираног породичног/партнерског насиља (Дом здравља у Сомбору није одговорио на питање). Домови здравља у општинама: Ада, Бач, Бечеј, Врбас, Панчево, Сента, Стара Пазова, Темерин и Тител изјаснили су се да не обавештавају центар за социјални рад о сваком случају евидентираног насиља (Дом здравља у Сомбору није одговорио на питање).

Према подацима домова здравља, локалне тимове институција који раде на решавању проблема насиља у породици чине:

Институција	Број јединица локалне самоуправе
Полиција	35
Тужилаштво	17
Суд за прекршаје	14
Основни суд	12
Центар за социјални рад	20
Здравствене установе	29
Образовне установе	16
Организације цивилног друштва - локалне	9

Дом здравља у Србобрану наводи да на територији њихове јединице локалне самоуправе не постоји такав тим, а домови здравља у Српској Црњи, Сенти и Тителу, да им није познат тај податак.

Напоследку, сачињена је и упоредна табела која приказује број случајева породичног насиља евидентираних у надлежним органима и институцијама у јединицама локалне самоуправе које су доставиле податке Покрајинском омбудсману.

Место	Центри за социјални рад	Домови здравља	Судови за прекршаје	Полиција	Основни суд - кривични поступак	Основни суд - грађанско-пр. поступак	Тужилаштво
Ада	15	9					
Алибунар	67	3					
Апатин	54	10					
Бач	14	2					
Бачка Паланка	61	15					

ПОСТУПАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА У СЛУЧАЈЕВИМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Бачка Топола	45	3					
Бачки Петровац	27	1					
Бела Црква	16	19					
Беоцин		11					
Бечеј	51	40	158				
Врбас	80	2					
Вршац	163	48	0		73	8	165
Жабалъ	10	25					
Житиште	47	19					
Зрењанин	541	11	172	1067	121	53	326
Инђија	166	26					
Ириг	74	9					
Киkinда	96		11	468	30	51	90
Ковачица		18					
Ковин	197	22					
Кула	43	15					
Мали Иђош		5					
Нова Црња	21						
Нови Бечеј	36	23					
Нови Кнежевац	23	12					
Нови Сад	493		225	1887	123	170	331
Опово	40	4					
Оџаци	31	15					
Панчево		34	10	1592	79	23	215
Пећинци	87	19					
Пландиште	34	15					

ПОСТУПАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА У СЛУЧАЈЕВИМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Рума	46	21	36				
Сента	27	2					
Сечањ	11	8					
Сомбор		0	119	942			141
Србобран	37	9					
Сремска Митровица		13		1521	47	18	111
Српска Црња		8					
Стара Пазова	201	4					
Суботица	101	5	23	656	55	32	156
Темерин	53	20					
Тител	55	1					
Чока	23	8					
Шид	24	20					

ЗАКЉУЧАК

Резултати истраживања о поступању институција у случајевима насиља према женама у породици говоре о томе да не само да је настављен тренд повећања регистрованих случајева насиља у породици, него подаци појединих органа указују на повећање броја случајева насиља за два и више пута. Забрињавајући су и подаци о томе да је значајно увећан број случајева претњи или употреба оружја.

Прва публикација Покрајинског омбудсмана у којој је приказана упоредна анализа података прикупљених од институција у вези са насиљем у породици објављена је 2009. године под називом *Живот без насиља*¹⁵. Друга публикација овог типа објављена је 2015. године, на десетогодишњицу Мреже „Живот без насиља“.¹⁶ У обе публикације изведени су закључци на основу дотадашњих истраживања, а надлежним органима и институцијама упућене су препоруке. Закључци наведени у овим публикацијама, као и већи део *препорука*, готово су истоветни у свим публикацијама објављеним у међувремену.

Према подацима Покрајинског омбудсмана, последњих година од свих институција, полиција бележи највећу промену у броју евидентираних случајева насиља у породици (готово да је удвостручен број пријава), позитивним помацима је допринело и *формирање посебног одељења у Министарству унутрашњих послова, које је задужено за превенцију и сузбијање насиља у породици, праћење, анализирање и координацију у предметима породичног насиља*. Уочено је и то да полиција чешће него ранијих година подноси кривичне пријаве у случајевима насиља у породици, док је до 2009. године у односу на кривичне пријаве био већи број поднетих захтева за покретање прекршајног поступка. Уз то, полиција чешће пријављује случајеве насиља у породици центрима за социјални рад. Истовремено, остали подаци указују на то да битнијих промена у поступању полиције, али и других институција нема. Иако подаци судова у кривичном поступку и тужилаштва указују на тенденцију поштравања казнене политике, будући да се из године у годину изриче све већи број осуђујућих пресуда и казни затвора, починиоцима се и даље у две трећине случајева изричу условне осуде. Уз то, поступци пред правосудним органима трају дуго, жртве током ових поступака не добијају одговарајућу подршку, а координација и сарадња институција још увек није на потребном нивоу.

Један од података који посебно забрињава јесте чињеница да се грађанскоправни поступци покрећу искључиво на иницијативу особа које су претрпеле насиље (80 одсто укупног броја поступака у 2015. години), да су органи старатељства подносили тужбе у грађанскоправним поступцима само у 13 одсто случајева, а тужилаштва у тек четири одсто случајева. Овај податак је непосредна потврда тога да институције међусобно не сарађују и не користе сва овлашћења у пружању заштите жртвама породичног насиља. Сходно томе, не изненађује податак да око 20 одсто тужби у парничним поступцима

¹⁵ Нешић, С.: *Прикупљање података о пракси институција у: ЖИВОТ без насиља – мрежа институција у АП Војводини* (Тодоров, Д. (Ур)), Покрајински омбудсман, Нови Сад, 2009.

¹⁶ Десет година Мреже „Живот без насиља“: http://rp.ombudsmanapv.org/attachments/article/117/Mreza_10_godina-A4.pdf

буде повучено због чега се намеће закључак да жртве одустају од поступака управо због тога што им се не пружа одговарајућа подршка¹⁷. Поступци због кршења изречених мера заштите од насиља у породици се, према досадашњим подацима, ретко покрећу, а у 2015. години, осим основних тужилаштва у Зрењанину и Кикинди, друга тужилаштва нису водила овакве поступке. Покрајински заштитник грађана - омбудсман је у свим претходним извештајима указивао на важност и значај праћења извршавања мера заштите од насиља у породици. Упркос томе, подаци из овог истраживања указују на то да међусобна сарадња институција у том смислу још није заживела, те да у пракси институција није уочено да оне препознају своју улогу у парничним поступцима¹⁸. Истовремено, резултати истраживања указују и на то да се случајеви малолетних жртава породичног насиља чешће процесуирају у оквиру породично-правне заштите него у кривичним и прекршајним поступцима.

Истраживањем није испитивано да ли су и са којим институцијама центри за социјални рад закључили споразуме о међусобној сарадњи у складу с чланом 58 Закона о социјалној заштити, као и Посебним протоколом о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима. Омбудсман је, међутим, уочио у поступцима по притужбама грађана да се ова одредба у пракси не примењује и у појединим случајевима центрима за социјални рад упутио је *препоруку* да иницирају потписивање овог споразума и успоставе одговарајућу узајамну сарадњу.¹⁹

Када је реч о феномену насиља у породици, подаци недвосмислено потврђују да је реч о родно заснованом насиљу. Особе женског пола чине од 77 до 90 одсто укупног броја жртава породичног насиља (зависно од података различитих институција), а најугроженије су жене између 30 и 50 година. То су претежно жене основног и средњег степена образовања, незапослене и домаћице, што не значи да жене са високим степеном образовања нису или не могу бити жртве насиља у породици, него да се оне вероватно теже одлучују да пријаве насиље, углавном због осећаја стида. Починиоци насиља у породици су у 80 до 90 одсто случајева мушкарци, претежно у улози брачног или ванбрачног партнера/бившег партнера жртава. Будући да децу има чак око 80

¹⁷ Заштитник грађана Републике Србије, у Извештају о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља, указује на то да органи старатељства и јавни тужиоци недовољно користе своје овлашћење да покрену парничне поступке ради одређивања мера заштите од насиља у породици. Жртва насиља препуштена је себи и од њених способности и околности случаја у највећој мери зависи да ли ће успети да покрене, води и оконча формалан и сложен судски поступак (http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/posebnii-izvestaji/3710-2015-02-24-13-35-38).

¹⁸ Поједине правноснажне и извршне судске одлуке, нарочито оне у породичноправним стварима, не само да остају неизвршене већ се - управо због неизвршавања и немогућности система власти да спречи злоупотребу система од стране извршног дужника - временом замењују новим одлукама, блажим или чак у корист извршног дужника. (Посебан извештај о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља, преузето 29.05.2015. године са: http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/posebnii-izvestaji/3710-2015-02-24-13-35-38).

¹⁹ Према Посебном протоколу о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима центри су били обавезни да у року од једне године од његовог усвајања, дакле до марта 2014. године приступе потписивању ових споразума.

одсто жртава, а да половина од укупног броја жртава има и по више деце, стварни број деце жртава насиља (непосредних или посредних) много је већи од оног приказаног у евиденцијама институција. Овај податак је алармантан и захтева од институција да хитно и доследно поступају како би се деца заштитила од (даљег) насиља у породици, а у складу с усвојеним протоколима²⁰. Овоме треба додати и то да, према подацима центара за социјални рад, друге установе, пре свега васпитно-образовне и здравствене, ретко пријављују случајеве насиља у породици над децом – тек у девет одсто случајева у односу на укупан број оних који бивају пријављени надлежнима. Подсећамо да Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици садржи одредбе које се посебно односе на заштиту и подршку деци, али их препознаје и у делу превенције и процесуирања. Одредбе Конвенције указују на то да у случају насиља у породици деца не треба да буду директно погођени насиљем да би се сматрала жртвама, већ да је сведочење насиљу једнако трауматично.

Протоколе о поступању у случајевима насиља у породици (општи и посебни) који, иако су усвојени, што је била и препорука Покрајинског омбудсмана након истраживања 2009. године, надлежни у институцијама тумаче субјективно, а примењују их спорадично, од случаја до случаја, због чега се сврха њиховог доношења не испуњава. Протоколи дефинишу кораке које свака институција треба да предузме у складу са својим надлежностима у сваком случају пријаве насиља у породици и обавезују институције на међусобну сарадњу у којој свака има различиту улогу. Нажалост, три, односно четири године након доношења протокола и десет година након оснивања Мреже „Живот без насиља“ коју је Покрајински омбудсман покренуо управо ради постизања усаглашене акције институција, њихове узајамности у решавању проблема насиља у породици, сарадња међу институцијама и даље се чини као један од највећих проблема. Проблеми у вези са међусобном сарадњом институција на које Покрајински омбудсман већ готово деценију уназад указује у сличним истраживањима, односно извештајима су следећи:

- Не постоји јединствена база података нити уједначене, континуиране и систематичне евиденције случајева породичног и родно заснованог насиља;
- Практике институција и њихов приступ решавању проблема нису довољно усаглашени, а законске одредбе се различито тумаче;
- Комуникација међу институцијама је побољшана, али још увек има простора за унапређење сарадње и међусобно информисање, успостављање боље координације и ефикасније поступање;
- Нису у свим јединицама локалне самоуправе формиран тимови ради заштите од насиља у породици, састављени од представника институција ;

²⁰ „Заштитник грађана је више пута указао да само излагање детета породичном насиљу чини дете жртвом злостављања и занемаривања. Непризнавањем статуса жртве насиља, органи и установе пропуштају да детету, које трпи тешке и често непоправљиве последице по своју добробит и развој, обезбеде хитну заштиту и примене све расположиве мере ради дететовог опоравка од претрпљеног насиља и ради рехабилитације и реинтеграције" (Посебан извештај о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља, преузето 29.05.2015. године са: http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/posebnii-izvestaji/3710-2015-02-24-13-35-38).

- Институције надлежне за решавање проблема насиља у породици нису приступачне за особе са инвалидитетом и не воде посебне евиденције о особама са инвалидитетом - жртвама и починиоцима насиља.

Имајући у виду резултате овог и свих претходних истраживања, као и раније упућене препоруке Покрајинског заштитника грађана - омбудсмана надлежним органима и институцијама²¹, Покрајински заштитник грађана и овога пута упућује

ПРЕПОРУКЕ

- Да се донесе закон о заштити од насиља у породици који ће бити усклађен са Конвенцијом Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици;
- Да се формирају локални тимови посебно обучених стручњака/киња из свих релевантних институција и невладиних организација који се баве заштитом од насиља у породици;
- Да се ради ефикасније заштите жена-жртава у закону дефинише родно утемељено насиље;
- Да се поштри казнена политика према извршиоцима насиља у породици и скрати време трајања поступака;
- Да се могућност одлагања кривичног гоњења не користи у случајевима кривичног дела насиља у породици;
- Да се развија сарадња јединица локалне самоуправе и женских невладиних организација која ће подразумевати и финансијску подршку организацијама које пружају услуге социјалне заштите женама и деци жртвама породичног насиља, у складу са Законом о социјалној заштити;
- Да се у сваком појединачном случају протоколи о поступању у случајевима насиља у породици примењују доследно и у целости како би се систематски, усклађено и благовремено деловало у заштити жртава од породичног насиља;
- Да се обезбеди јединствени систем евиденција случајева породичног насиља и континуирано праћење, као и редовно извештавање јавности о пракси институција у заштити од насиља у породици и стању проблема;
- Да се у у свим случајевима у којима су деца непосредне и посредне жртве породичног насиља доследно придржава принципа најбољег интереса детета и да се примењују хитне и најадекватније могуће мере ради њихове заштите, те да се

²¹ Ради стицања увида у то колико се ситуација у погледу решавања проблема насиља у породици променила од извештавања Покрајинског омбудсмана 2009. године, упућујемо на препоруке које је овај орган у наведеном извештају упутио надлежнима:

одредбе Истанбулске конвенције које се односе на судске поступке доследно примењују (на пример члан 31 - Стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да, приликом доделе старатељства и права на посету деце, случајеви насиља обухваћени овом конвенцијом буду узети у обзир);

- Да се повећа ниво информисаности, знања и компетенција професионалаца у области насиља у породици, путем организованих стручних едукација с посебним нагласком на информисању и едукацији о специфичностима рањивих група (Роми, особе са инвалидитетом, особе различите сексуалне оријентације...) у контексту овог проблема;
- Да се подстиче истраживачки рад кад је реч о породичном и родно заснованом насиљу;
- Да се обезбеди свака врста подршке жртвама породичног насиља, од психосоцијалне, преко правне, до материјалне (оснивање сигурних кућа, фондова);
- Да се појача и побољша рад на превенцији породичног насиља путем континуираног информисања јавности о проблему насиља и бесплатних едукација (у образовним институцијама на свим нивоима, организацијама, путем јавних предавања, кампања...);
- Да се успостави сарадња локалних тимова са локалним медијима и на тај начин редовно информисе јавност о распрострањености и тежини проблема породичног насиља и деловању институција на заштити од насиља;
- Да се новинари едукују и успоставе стандарди у извештавању о насиљу у породици;
- Да се спроводе бесплатни програми образовања и преквалификације за жене жртве насиља ради осигурања њихове економске независности.